

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta právnická

oddělení pro vědu a výzkum

POSUDEK
oponenta disertační práce

Autor disertační práce : Mgr. Miroslav Hromada

Téma disertační práce : Poučovací povinnost soudu v civilním řízení

Školitel : JUDr. Alexander Šíma

Oponent : JUDr. Miloslav Ungr

I.

Poučovací povinnost soudu v občanském soudním řízení má své historické kořeny, postupně se vyvíjela až do dnešní legislativní podoby a není pochyb, že tento stav není stavem konečným. V průběhu civilního řízení plní poučovací povinnost významnou roli především ve směru k účastníkům řízení. Jejím základním smyslem je dosáhnout toho, aby účastníci řízení s ohledem na konkrétní úpravu často komplikovaných procesních postupů neutrpěli s ohledem na jejich neznalost zbytečnou újmu. Nepochybně je třeba nepřetržitě se zamýšlet nad zákonnou úpravou poučovací povinnosti z hlediska základních teoretických zásad civilního procesu, zvažovat její dokonalosti i nedokonalosti a případnou vyváženost ve vztahu k tomu, jak je civilní proces třeba chápat a jakou funkci má plnit. V předložené disertační práci tak doktorand učinil.

II.

(Systematika disertační práce)

Disertační práce má 194 stran a deset kapitol, z nichž však devátá obsahuje seznam zkratk a desátá seznam použité literatury a judikatury. Přílohu práce tvoří zpracované poznatky čerpané z jednotlivých věcí Okresního soudu v Rokycanech podrobené přezkumu z hlediska plnění poučovací povinnosti. Jednotlivé kapitoly s výjimkou druhé, osmé a deváté, jsou dále členěny na podkapitoly.

V úvodu disertační práce autor vymezil nejenom důvody, které ho vedly k volbě daného tématu, ale zároveň si již stanovil cíl práce a pracovní hypotézy. V následující kapitole vymezil, byť jen velice stručně, metody, jejichž využitím chce stanoveného cíle dosáhnout. Třetí kapitola obsahuje teoretická východiska a zásady civilního procesu, jakož i rozbor takových pojmů, jako je povinnost a odpovědnost, a to se zaměřením na jejich funkci v civilním řízení. Do třetí kapitoly autor zařadil i vývoj poučovací povinnosti v právních řádech platných na území České republiky počínaje Josefínským právním řádem z roku 1781 až po občanský soudní řád č. 99/1963 Sb. a jeho významné novely provedené zákony č. 519/1991 Sb., č. 171/1993 Sb., č. 30/2000 Sb., č. 59/2005 Sb. a č. 7/2009 Sb. Z hlediska systematického uspořádání bych považoval za vhodnější vyčlenit historický výklad z třetí kapitoly a zařadit ho do kapitoly samostatné. Komparace naší právní úpravy poučovací povinnosti s její úpravou německou a rakouskou a zařazení tohoto srovnání do samostatné kapitoly je opodstatněné a přínosné.

III.

(Obecně k práci)

Těžiště disertační práce je v kapitole čtvrté obsahující výklad poučovací povinnosti podle současné právní úpravy. Autor práce se sám v závěru zamýšlí nad jejím přínosem. S jeho hodnocením na tomto místě uvedeným souhlasím. Je-li jejím přínosem kritický rozbor legislativní úpravy poučovací povinnosti spojené navíc ještě se stále přísnější úpravou koncentrace sporného řízení a dále i kritické zhodnocení soudní praxe ve vztahu k plnění zákonem stanovené povinnosti poučovací, pak nejde o přínos malý.

Praktické dopady zákonné úpravy poučovací povinnosti na soudní praxi jsou prezentovány výsledky zkoumání všech civilních věcí řešených jedním soudcem Okresního soudu v Rokycanech v letech 1992 až 2006, a to z hlediska plnění této poučovací povinnosti

vůči účastníkům řízení se zřetelem k úpravě platné v době, kdy prověřované řízení probíhalo. Jistě šlo o zkoumání časově velice náročné, doktorand prověřil za období let 1992 až 2003 celkem 2.165 civilních věcí. Dále prověřoval ještě věci stejného oddělení za roky 2004 až 2006, ale v tomto směru chybí údaj o jejich počtu. Lze usuzovat, že doktorand prověřil celkem kolem 3.000 civilních věcí z jednoho oddělení uvedeného soudu. Výsledky tohoto zkoumání pak náležitě analyzoval a učinil závěry o plnění poučovací povinnosti soudem za dlouhé období patnácti let, kdy legislativní úprava poučovací povinnosti doznala zásadních změn. V práci uvedené závěry mohou poskytnout obraz o dopadu legislativní úpravy poučovací povinnosti na soudní praxi. Lze přirozeně namítat, zda je pro závěry v práci uvedené zkoumaný vzorek (byť se týká velkého množství civilních spisů a poměrně dlouhého období) dostačující a zda nebylo vhodnější mít k dispozici spisový materiál z několika okresních soudů. Takový postup by nepochybně dával přesnější obraz o plnění poučovací povinnosti soudem, ale zkoumání v uvedeném rozsahu by bylo pro jednotlivce prakticky neproveditelné.

Bylo již uvedeno, že těžiště práce je v kapitole čtvrté. V podkapitolách D, E, F a G jsou do ní ještě zapracovány poznatky dotýkající se poučovací povinnosti v řízení podle části páté občanského soudního řádu, dále v řízení nesporném, v řízení exekučním a v řízení rozhodčím. Domnívám se, že z hlediska úplnosti výkladu měla být ještě tato kapitola doplněna podkapitolou H, která by obsahovala výklad o poučovací povinnosti v řízení insolvenčním dle zák. č. 182/2006 Sb.

IV.

(Přehlednost, formální úprava a jazyková úroveň práce)

Celkové uspořádání odborného výkladu lze považovat za přehledné, jednotlivé kapitoly i podkapitoly na sebe logicky navazují a až na naprosté a přehlédnutelné výjimky nelze říci, že by se autor opakovaně v různých částech práce zabýval stejnou problematikou.

Disertační práce je nejenom přehledná, ale při zpracování daného tématu projevil autor odpovídající míru erudice.

V textu práce se však objevují některé chyby, na které je třeba upozornit. Dokonce vzniká dojem, že byla práce předána do vazby s určitým spěchem (možná v dané situaci i pochopitelným) a v případě pečlivé závěrečné korektury provedené navíc s určitým odstupem by nepochybně došlo u řady chyb k nápravě. Některé chyby je možno označit jen za přehlédnutí či přepsání. Např. na str. 9, třináctý řádek od spodu „..... soupeřením“,

správně „ soupeření.....“, stejná strana, jedenáctý řádek od spodu „..... které“, správně „..... která.....“, na str. 10, třetí řádek od spodu, místo „.....neslučitelné.....“ má být asi „.....neslučitelný.....“, jinak by věta nedávala smysl, na str. 102, čtvrtý řádek shora, „.....trestní čin.....“, správně „.....trestný čin.....“, str. 140, desátý řádek shora, „Všechny shora uvedené upozornění.....“, správně „Všechna shora uvedená upozornění.....“ a další. Na str. 173 poslední věta dole nedává smysl, asi mělo být uvedeno „ V protokolech o jednáních opět není obsaženo poučení o důkazním břemenu.“ Slovo „ mylně“ autor napsal s gramatickou chybou, která se běžně označuje jako hrubá (na str. 49 a 136), naproti tomu na str. 141 je toto slovo napsáno bezchybně.

V disertační práci jsou řádně vyznačeny prameny, z nichž autor vycházel. Nepochybně mu nelze vytýkat, že pominul některé významné procesualisty působící především v období po roce 1948 (např. František Štajgr, Josef Fiala, Vilém Steiner, Jindřich Hrdlička). Poučování plnilo v tehdejší době zcela odlišnou funkci a na str. 17 autor sám uvedl, že vývoj a názory z tohoto období nastínil jen okrajově.

Disertační práce byla z hlediska původnosti publikovaného textu prověřena antiplagiátorským programem THESES a výsledkem je (v době zpracovávání oponentského posudku) shoda v rozsahu 65% s rigorózní prací téhož autora. Protože je z velké části použita rigorózní práce bez odkazů, záleží na kandidátovi, co hodlá upřednostnit.

V.

(Dílčí postřehy a připomínky)

Ve třetí kapitole na str. 19 vymezil autor civilní proces a z více definic si vybral jedinou, i když nejpoužívanější. Učinil tak s odkazem na autora Emila Otta. Shodují se s úvahami autora o tom, jak by měl civilní proces fungovat a za jakých okolností začínají vznikat tlaky na legislativní úpravu procesních postupů. Je otázkou, zda překotná a do všech podrobností nepromyšlená reakce na podobné tlaky má vždy za následek dokonalejší úpravu procesních norem. Někdy je opak pravdou a proto by se mělo ke změnám přistoupit vždy po náležité úvaze a s náležitým vědomím všeho, co taková změna může přinést a způsobit.

Na str. 21 a 22 se autor disertační práce zabývá tím, zda si účastníci mohou při zakládání závazkového právního vztahu sjednat nějaký procesní postup odlišný od zákonné procesní úpravy (např. že bude muset někdo prokazovat skutečnost, kterou by jinak prokazovat nemusel). Odkazuje na Josefa Macura a dovozuje, že nezná-li občanský soudní

řád možnost dohody o jiném dělení důkazního břemene, soud by takovou dohodu nemohl respektovat a nemohla by ho zavazovat. S tímto autorovým závěrem je třeba souhlasit. Zároveň lze však položit otázku, zda občanský soudní řád upravuje možnost dohody účastníků o určitém procesním postupu nebo souhlas účastníků s jiným než stanoveným procesním postupem.

Na str. 26 poukazuje autor na čl. 36 Listiny základních práv a svobod, v návaznosti pak ještě na čl. 37 odst. 2 a 38 odst. 1 a zásadu, že nikdo nesmí být odňat svému zákonnému soudci a příslušnost soudu i soudce stanoví zákon. Tato úprava si možná mohla vyžádat podrobnější a úplnější rozbor včetně komparace s některými úpravami zahraničními.

Na str. 40 až 51 se doktorand zabývá vymezením pojmů „povinnost“ a „odpovědnost“ v civilním řízení, což je s ohledem na téma práce opodstatněné. U odpovědnosti na str. 43 uvádí, že je jednou z možných sankcí následujících v civilním řízení při porušení povinnosti. Dodává, že odpovědností se nerozumí jakýkoliv negativní následek porušení povinnosti. I tyto úvahy si patrně zasloužily ještě širší rozbor a bližší vysvětlení.

Na str. 79 až 81 se autor zamýšlí nad dopadem novel občanského soudního řádu na průběh soudního řízení a dovozuje, že „nezasvěcenému musí připadat, že se ocitl v nepřátelském prostředí, kde jsou mu stále poskytována poučení, jaké negativní důsledky mohou nastat“. Doktorand pak navazuje, jaký je běžný zákonný postup a jakých informací se účastníkům postupně v průběhu řízení formou různého poučení dostává. S o u h l a s í m s autorem disertační práce, že neinformovaný účastník musí mít pocit, že ze strany soudu a přeneseně i ze strany konkrétního soudce jsou mu za to, že žádá od soudu spravedlnost, kladeny různé překážky, aby se spravedlnosti nedovolal. Nevnímá totiž celou situaci tak, že i soudce postupuje na základě určitého scénáře předepsaného zákonem a vlastně nemá možnost, nechce-li sám zákon porušit (to soudce nechce a nesmí), postupovat jinak, tedy očima účastníka nekomplikovaně, přímočaře a s cílem spravedlnost poskytnout.

Na str. 81 autor správně připomněl aktuální znění § 254 odst. 4 o.s.ř. ukládajícího poučit v usnesení o nařízení výkonu rozhodnutí, že nebudou-li v odvolání uvedeny žádné skutečnosti rozhodné pro nařízení výkonu rozhodnutí, odvolací soud odvolání odmítne. Doplnil dále, že se jedná o změnu inspirovanou dřívějším ust. § 44 odst. 10 a nyní § 44 odst. 7 zák. č. 120/2001 Sb. o soudních exekutorech a exekuční činnosti (exekuční řád). Postřeh autora je správný, zasloužil si ještě podrobnější rozbor daného stavu, a to jak z hlediska vhodnosti a účelnosti takové úpravy, tak i z hlediska zákonných principů, na nichž je založeno přezkoumávání prvostupňových rozhodnutí.

V kapitole čtvrté po výkladu vztahujícím se k § 5 o.s.ř. upravujícímu obecnou poučovací povinnost soudu se autor zabývá zvláštními případy takové poučovací povinnosti. Postupně ji pak vymezuje a začíná výkladem § 15a o.s.ř., pak následuje § 30 o.s.ř., § 32 odst.

3 o.s.ř. a další. Je však třeba konstatovat, že některé případy v práci uvedeny nejsou a přitom čtenář má dojem, že autor vymezil všechny. Patrně nebylo od věci poučovací povinnost a výklad o její konkrétní podobě v jednotlivých ustanoveních občanského soudního řádu rozdělit do dvou částí. První by obsahovala případy, kdy tato povinnost ze zákona jednoznačně vyplývá (např. § 30 odst. 1 o.s.ř.) a na případy, kdy tak v zákoně výslovně uvedeno není, ale přesto ze znění příslušného ustanovení lze takovou povinnost dovodit. Autor sám v této souvislosti poukazuje na ust. § 115a o.s.ř. a vychází z toho, že o podmínkách a možnosti rozhodnout bez jednání musí soud účastníky řízení poučit, chce-li tak postupovat. To je nepochybně správné. Pak ale v práci postrádám vymezení některých dalších obdobných situací, kdy poučení přichází v úvahu, i když zákon o něm *expressis verbis* nic neříká (např. § 12 odst. 3 o.s.ř., § 104a odst. 2, 3 o.s.ř., § 104b odst. 4 o.s.ř.).

Na str. 100 až 102 autor rozebírá výzvu k vyjádření podle § 114b o.s.ř.. V poznámce pod čarou (poznámka č. 149) uvádí, že soudy používají k poučení účastníků vzory, které se jeví jako dostačující a proto není důvodu se od nich odchylovat. Jedná se o vzory 87 a 107. Je však třeba konstatovat, že čtenář disertační práce neorientující se v soudní praxi nemusí mít dostatečnou představu o tom, co jsou soudem používané vzory, kdo je připravuje, jak vypadají a jak se s nimi pracuje. Zároveň nebylo patrně od věci příslušné vzory učinit přílohou práce. Kromě uvedeného vztahujícího se spíše k technické stránce bylo možná ještě žádoucí zabývat se blíže zákonnou úpravou možnosti spojení platebního rozkazu (elektronického platebního rozkazu či evropského platebního rozkazu) s poučením daným odle § 114b o.s.ř. a důsledky vyplývajícími pro žalovaného, pokud sice odpor proti platebnímu rozkazu podá, ale již se z jakýchkoliv důvodů způsobem předpokládaným v uvedeném ustanovení nevyjádří. V této části práce poukazuje autor na názory Aleny Winterové a Petra Bezoušky i jejich určité výhrady k dané úpravě. Bylo proto vhodné vyjádřit vlastní názor a nevycházet jen z toho, že úprava *de lege lata* je prostě taková a navíc se v praxi vžila. Souhlasím však s autorem práce ohledně jeho stanoviska vyjádřeného (byť velice lakonicky), že daný stav vytváří domněnku uznání uplatněného nároku a nikoliv fikci uznání.

Na str. 103 a 104 se kandidát zabývá poučovací povinností soudu prvního stupně o právu účastníka podat odvolání proti vydanému rozhodnutí či o nepřípustnosti odvolání. Pro úplnost měl ještě tuto otázku řešit ve vztahu k rozhodnutím vydaným v odvolacím řízení a případně i v řízení dovolacím.

Na str. 117 až 119 řeší autor vztah mezi poučením podle § 118a odst. 1, 3 o.s.ř. a koncentrací, nesplní-li soud z nějakého důvodu svou povinnost poučit účastníky nebo některého z nich, ať již by se absentující poučení mělo týkat chybějícího tvrzení skutečnosti pro řízení významné nebo prokázání skutečnosti řádně tvrzené. Řeší tedy možné dopady koncentrace ve vazbě na nesplnění poučovací povinnosti soudem prvního stupně a případnou možnost nápravy nikoliv až v odvolacím řízení, ale ještě v řízení prvostupňovém po opožděném ujasnění si daného stavu. Doktorand vychází z toho, že taková náprava je

možná. Nepřipouští proto formalistický výklad zákonné úpravy koncentrace řízení, ale pomocí výkladu systematického dovozuje možnost zjednat nápravu již v průběhu řízení před soudem prvního stupně. S tímto stanoviskem autora i s použitou argumentací souhlasím.

Na str. 126 až 130 se autor zabývá poučovací povinností soudu v řízení podle části páté o.s.ř. obsahující řízení ve věcech vyplývajících z občanskoprávních, pracovních, rodinných a obchodních vztahů, o nichž bylo rozhodnuto jiným orgánem. Prezentované kritické vývody týkající se nejenom poučovací povinnosti soudu obsažené v této části sdílím, lze je považovat za zcela přiléhavé a opodstatněné.

VI.

(Závěr)

Nezjistil jsem, že by v literatuře bylo monograficky zpracováno téma zvolené kandidátem. Jde však o téma, o němž už kandidát jako spoluautor v odborné literatuře pojednal. Problematika poučovací povinnosti soudu v civilním řízení ho nepochybně zaujala natolik, že se rozhodl získané poznatky i zkušenosti využít při volbě tématu disertační práce. Nepochybně se mu podařilo uceleně zpracovat monotematické dílo a zároveň hledat i nacházet řešení řady problémů týkajících se plnění poučovací povinnosti soudem v civilním řízení. Určité části bylo možno zpracovat obsáhleji nebo bylo možno zabývat se hlouběji některými otázkami, jejichž řešení se v práci objevilo. Takový závěr je však možné učinit téměř vždy a není tím proto míněno snižovat význam i charakter předložené práce. Zároveň nelze pominout ani to, že výsledku představujícímu ucelené dílo bylo s ohledem na způsob získání některých poznatků (není tím přirozeně míněno studium odborné literatury a judikatury) dosaženo díky nesmírné péči a pracovitosti.

Na některé otázky (vyplývají z tohoto hodnocení) bude možno reagovat ústně v rámci obhajoby předložené disertační práce.

Z uvedeného je zřejmé, že **d o p o r u č u j i** disertační práci kandidáta Mgr. Miroslava Hromady k obhajobě za předpokladu, že nebude kolidovat s jeho rigorózní prací předloženou k obhajobě na Právnické fakultě KU v Praze.

V Plzni 20.11.2012

JUDr. Milošlav Ungr

